

Oponentský posudek diplomové práce
Petra Kulíka: Raná kázání Miloslava Hájka.
Hájkova kazatelská činnost v letech 1950-1959

Předložená práce zaujme na první pohled. Jednak se zabývá postavou významného kazatele a vykladače Písma, jednak zpracováním samotným: 133 stran textu s řadou příloh, téměř bez chybičky v pravopise a grafice.

Je také patrné, že diplomant vykonal nesmírně mnoho práce, a to v několika ohledech: shromáždil Hájkovu kazatelskou pozůstalost a katalogizoval ji, navštívil archiv sboru ČCE ve Veselí a hovořil se synem Mgr. Š. Hájkem v Brně, který laskavě zpřístupnil pozůstalost po svém otci. Ale především musel na začátku, zjevně poměrně těžce, ovšem vítězně, vybojovat vymezení své práce. Považuji za velmi šťastné, že se autor nakonec rozhodl z věcných důvodů pro dané časové vymezení rané Hájkovy kazatelské činnosti. Přesto se ukáže, že i takové omezení daleko přesáhne možnosti jedné diplomové práce a je otázka, zda ještě méně by nebylo ještě více (například podrobnější analýza jen několika málo příkladů).

Dalším očividně svízelným bodem bylo určení metody analýzy kázání. Autor mluví o „hermeneutice ohleduplnosti“ (11), má tím na mysli především „nechat promluvit kázání samotná“ (12), a to v co nejhojnější míře. Předmětem analýzy se stalo 9 sbírek (cyklů) nedělních kázání a kázání kazuální (křest, confirmace, svatba, pohřeb). Jednotlivé kapitoly jsou vnitřně členěny, v zásadě se objevují standardní homiletická témata: základ kázání, úvod a závěr, jazyk, personae, aplikace. V každé z podkapitol – snad kvůli výše zmíněné hermeneutice – se objeví především aplikační, konkretizující stránka kázání pod trochu jiným termínem, resp. vyjádřena konkrétním tématem („Jak promlouvá Boží slovo do situace české církve“ – 40; „postoj k majetku“ – 82; „vymezování se“ – 86n; v kapitole o křtu je celá řada témat). Je dobré, že se autor zamyslel i nad tím, na co Hájek nekázal (71). Všemmu předchází velmi stručný Hájkův životopis či spíše výčet základních životopisných dat, které nám ovšem nedovolí nijak nahlédnout například do vlivů a tradic, ze kterých vyšel. Snad tím má být potvrzeno, že M. Hájek byl v tom nejlepší smyslu slova solitérem, ale nikoli mimo specifický proud tradice ČCE.

Zvolený způsob práce dává dobře a citlivě nahlédnout do způsobu Hájkova kazatelství. Přesto si nejsem zcela jist, jakým způsobem došel diplomant k volbě témat analýzy, opakující se v téměř každé kapitole. To se týká především odstavců o úvodu a závěru kázání. V podstatě registruje řadu způsobů, registruje klasické Barthovo odmítání úvodů (obávám se však, že Barth své odmítnutí úvodu nemyslí z formálních, ale teologických důvodů), ale dále se zjištěními diplomant nepracuje. V homiletické literatuře se jinak setkáváme s pojednáním o úvodech a závěrech (např. Bukowski, Bohren) z důvodu výstavby, celku a cíle kázání, tedy jejich vzájemné souvislosti. Proč si je tedy zvolil, když nakonec působí poměrně formalistním dojmem („*Hájkovy úvody... jsou obecně velice krátké... proto, že biblický text... je velice obsažný.*“ str. 22).

Jiným tématem může být aplikace v Hájkových kázáních. Jakým způsobem diplomant přišel na to, že Hájek „redukuje aplikaci“? (Co se zde vlastně redukuje?) Je to tak, že skutečně „zapomíná na posluchače“ (19n)? Nebo má ona aplikace jinou podobu, než by si diplomant přál? Ostatně homiletika P. Filipiho rovněž neobsahuje speciální kapitolu o aplikaci. Proč asi? Diplomant sám několikrát přiznává, že na možnou aplikaci jej upozornil až školitel (70, 83). Aby bylo možno aplikační část skutečně rozeznat a ocenit, bylo by třeba podrobněji prozkoumat dobový společenský a sborový kontext. Ale protože to – snad pro již tak dostatečnou rozsáhlost práce – autor neudělal, komentáře ohledně „nekonkrétnosti“ kázání (např. 58) či pastoračních záměrů a ohledech kazatelových, vyznívají poněkud hluše. Jisté je, že například kázání na Ko 1,24 (publikované ve Sbírci kázání 1957, str. 86-90, v diplomové práci, myslím, nezmiňené) dává leccos o poměrech i teologické reakci na ně tušit, ale to by vyžadovalo podrobnější analýzu. Například alespoň nepatrnou zmínkou o velmi vášnivé diskusi o křtu dětí, vrcholící usnesením synodu v roce 1956, by Hájkovo „pastorační působení“ (98) získalo na konkrétnější, kontextuální podobě.

Podobně trpí trochu jiné téma, pro kázání dosti zásadní: vztah exegeze a kázání. Chápu, že nebylo smyslem a nemůže být náplní podobně koncipované práce všechny oddíly (alespoň kontrolně) podrobit (alespoň namátkově) exegezi. Diplomant mnohokrát zdůrazňuje Hájkovu exegeticko – biblickou erudici, nezmiňuje již, že jej přivedla poměrně záhy do novozákonní překladatelské komise. Občas se však diplomant pozastavuje nad Hájkovými výklady, dokonce mluví o jeho „nestřízlivosti“ (21¹³) až nemožnosti podobné exegeze („přemety“, 24; „násilí na textu“, 27). Zde bych si dovolil diplomantovi

v jeho soudu alespoň na jednom příkladu oponovat (viz 21¹³). Je škoda, že se nepokusil v takovém případě zjistit, jakou exegetickou literaturu Hájek asi používal, o jaké autory se opíral, co četl atd. Ale jde o jiný problém: nakolik jde o kazatelskou licenci, která sice možná přesně neodpovídá danému místu, ale je v intencích celkového svědectví knihy, literární „vrstvy“, „školy“, Písma? Co činí vlastně kázání kázáním?

Vykladači (vzal jsem si k ruce Luthera, Gunkela, Wellhausena, v. Rada, Westermanna) se shodují v tom, že Abramovo vyjítí je jiné (či kontrastem) k vyjítí jeho otce Teracha. Ale zároveň si kladou otázku, která je skutečně nápadná: proč jsou tyto detaily sděleny? Pochopitelně, jde o zvýraznění „exodu“ na základě Božího povolání. Tato situace se bude opakovat, resp. pozdější situace vyjítí bude předobrazem těchto příběhů (viz Dtlz). Vykladači se pak shodují v tom, že tyto příběhy na počátku Gn měly pozdějším generacím umožnit identifikaci jednak s Abrahamem, jednak ukázat, co je pravá a nepravá poslušnost. Tematizovat ji budou proroci, zde je to formou praoteckého příběhu. Jestliže M. Hájek interpretuje Teračovo nevyjítí jako neposlušnost pro přílišnou náročnost, pak se pohybuje zcela v intencích prorocké interpretace, kdežto např. výklad: „Teračovi se zřejmě v Cháranu... zalíbilo“ (K.A. Deurloo, Exodus a exil, EMAN Benešov 2007, 108), je možno považovat za dosti slabý. Kdybychom nevěděli, že Cháran bylo živé město s čilým obchodním ruchem. A to má Abram opustit? Ohlížení po lepším, hospodářsky zajištěném životě v kontrastu s poslušností Božího slova, jež vede do pouště, není v dějinách Božího lidu nečastý problém. Proto považuji Hájkovu interpretaci nikoli za nestřízlivou, ale teologicky velmi promyšlenou. A to se – vzhledem k neznalosti kázání a situace ve sboru – nechci ani domýšlet, jak tato slova musela působit v době vyvlastňování, kolektivizace a zápasů o poslušnost na českém venkově.

Jakkoli souhlasím s autorovou snahou získávat témata z vlastních kázání a nepodnikat „abstrakci abstrakce“ (11 a 130), přesto postrádám souhrnné homiletické zobecnění získaných poznatků v závěru práce. Tím by bylo učiněno zadost i metodickému požadavku na podobnou práci, že autor by měl umět i poodstoupit a přehlédnout celou látku ve svém celku. Například je velmi inspirativní definice kazatele podle Hájka (14⁴), ale není v další práci dále nijak zužitkována. Autor se jistě chtěl vyhnout námitce, že pochází z jiného období (z roku 1967), ale o to by bylo zajímavější zjistit či nezjistit náběhy k této definici v rané kazatelské praxi či eventuální proměnu této praxe. Je pochopitelné, že možnosti diplomové práce by překročilo zařazení kázání do celku Hájkova konceptu budování sboru ve Veselí.

Zvolené metodě odpovídá i práce se sekundární literaturou: žádná není. Hájek v uvedeném období zřejmě žádné teoretické práce nepublikoval, jinak je v předložené práci patrná inspirace homiletikou P. Filipiho. Nepřehlédl-li jsem nic, objeví se pouze po jednom z citátů ze dvou uvedených cizojazyčných publikací (Barth, Gerstenberger). V rámci předložené práce to nepovažuji za chybu. Existuje však celá řada podobných analytických prací, například o kazatelství K. Bartha, D. Bonhoeffera, R. Bultmanna, W. Lüthiho, ale konečně i J. L. Hromádky, kde by šlo ověřit svůj metodický postup. Domnívám se, že to může být inspirací pro diplomantovu další práci.

Práce se vyznačuje celkovou konzistentností, promyšlenou strukturou i metodou. Je pochopitelné, že nalezneme drobnosti, které čtenáře zarazí: například že kazuální kázání jsou určena při křtu jednomu člověku, dvěma lidem při svatbě či eventuálně dvaceti konfirmandům (118). Kázání je, domnívám se, adresováno v zásadě celému sboru. Rovněž zarazí v celkové struktuře řešení vztahu SZ a NZ v rámci kapitoly o pohřebních kázáních, marně však tuto kapitolu hledáme v kapitole o praotcích. Udivit může diplomantův údiv nad tím, že Hájek „komunikuje“ se smrtí (127), když tak činí sám apoštol (1K 15,55). Na druhou stranu je cenný impuls v závěru práce, který navrhuje v budoucnu srovnat Hájkovo kazatelské dílo například s jeho současníky.

Drobné chybičky nemá cenu ani vypisovat, snad jen to, že „luštěním“ nečitelných rukopisů se nezabývá grafologie (9) ale spíše paleografie. A opakovaně chybějící čárku v titulu Hájkovy knihy Víím, komu jsem uvěřil. Nemyslím, že by bylo nutné psát slovo církev s velkým počátečním písmenem. Sloh je na velmi dobré úrovni, snad by však šlo práci poněkud zestručnit, nikoli však podstatně, kdyby neobsahovala některé úseky, v nichž je patrné „uvažování nahlas“, zmíněné v poděkování (např. 30, 40, 96, 118³⁷⁴).

Celá práce je po obsahové, metodické i formální stránce provedena velmi čistě, průhledně i přehledně.

I přes uvedené kriticky-konstruktivní poznámky z mé strany navrhuji hodnocení „A“.

Odb.as. ThDr. Ladislav Beneš